

საქართველოს სისხლის სამართალი: ევროპის გზაზე*

პროფესორი, სამართლის დოქ. *ედვარდ შრამი*,** იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტი

I. საქართველო – ევროპის აივანი

საქართველო – როგორც ქართველები თავიანთ ქვეყანას უწოდებენ, გერმანიისგან ძალიან შორს მდებარეობს. საქართველო იმ ქვეყანათა რიგს ეკუთვნის, რომელიც უკვე აზიაა, ანდა სულ მცირე წინა აზიის სახელმწიფოდ განიხილება. ამის მიუხედავად, ქართველები თავიანთ სამშობლოს „ევროპის აივანს“¹ უწოდებენ, როგორც ევროპის შენობის ერთ ნაწილს. ევროპის სახლი, ევროპის ერთიანი შენობა – შეიძლება ჩვენში უფროსი თაობის წარმომადგენლებს მოაგონდეთ მეტაფორა, რომელიც, თუ მეხსიერება არ მღალატობს, მიხეილ გორბაჩოვმა და ჰელმუტ კოლმა პირველბა გამოიყენეს. საქართველი აივანია, საიდანაც მართალია, აზიის ხედი იშლება, მაგრამ ეს აივანი ევროპული შენობის შემადგენელი ნაწილია. ვინც თბილისში ყოფილა, საქართველოსთან დაკავშირებულ ევროპული აივნის ამ მეტაფორაზე ძალაუნებურად ფიქრობს, როდესაც ნაწილობრივ რესტავრირებულ, ულამაზეს აივნებს ათვალიერებს, რომელთა ნახვაც ამ მეტროპოლიაში ყველგან არის შესაძლებელი. ასეთ დროს ალბათ სხვებიც ისე ფიქრობენ, როგორც მე: რა ლამაზია საქართველო, ევროპის აივანი.

ამ მეტაფორის მიხედვით, საქართველო ევროპას ეკუთვნის და მიუხედავად 3000-კილომეტრიანი დაშორებისა გერმანიასა და საქართველოს შორის, ის ჩვენთან ძალიან ახლოსაა. კავკასია, ევრაზიული მხარე, შავ და კასპიის ზღვებს შორის ბოლო წლებ-

ში პოლიტიკურად ისედაც ევროპას მეტად დაუახლოვდა. იქაური, ნაწილობრივ სისხლიანი კონფლიქტები, უპირველეს ყოვლისა და ყველაზე კრიტიკულად უკრაინაში, მაგრამ ასევე ჩეჩნეთში და საქართველოში აღიქმებოდა და დღემდე მიიჩნევა მსოფლიო პოლიტიკის საფრთხის კერად, რომელიც გარკვეულწილად ჩვენ ყველას გვეხება. და სულ ბოლოს: დასავლეთ ევროპას ბუნებრივი აირით და ნავთობით საქართველოს გავლით ზოგიერთი მილსადენი აზერბაიჯანიდან კასპიის ზღვის მხრიდან ამარაგებს. აქედან გამომდინარე, საქართველოს ევროპის ენერჯით მომარაგების საკითხში მნიშვნელოვანი ფუნქცია აკისრია.

საქართველოს აივნის ევროპის სახლისადმი კუთვნილებას ადასტურებენ ჩვენი სტუმრებიც, რომელთა მისალმების შესაძლებლობაც დღეს იენაში გვაქვს, ვინაიდან თემა, რომელმაც ჩვენ დღეს ერთად მოგვიყარა თავი, ქართული სისხლის სამართლის, უფრო ზუსტად, ქართული სისხლის სამართლის პროცესის ევროპეიზაციას ეხება. უპირველეს ყოვლისა კი აღსანიშნავია, რომ ქართულ და გერმანულ იურისპრუდენციას შორის კავშირი დიდი ხანია არსებობს. მოულოდნელი, მაგრამ საქართველოს სამართლის ისტორიაში განმტკიცებული, ცნობილი ფიგურაა *ფრანც ფონ ლისტ* (1851-1919).

ფრანც ფონ ლისტ სისხლის სამართლის სფეროში უდიდესი მეცნიერია, რომელმაც კანტის და ჰეგელის მოსაზრებები სამაგიეროს გადახდასთან დაკავშირებით უკანა პლანზე გადაწია. მან სისხლის სამართალში სასჯელის მიზნისა და ინდივიდუალური პრევენციის ცნებები წინა პლანზე წამოწია.² *ფრანც ფონ ლისტ* იყო არა მხოლოდ სისხლის სამართლის პროფესორი, არამედ ასევე საერთაშო-

* სტატია ქართულად თარგმნა ჟურნალის სამუშაო ჯგუფის წევრმა ანი ნასრაშვილმა.

** ავტორის მიერ ეს მოხსენება შესავლის სახით გაკეთებულია 2017 წლის 16 მარტს, გერმანულ-ქართული მეორე სამუშაო შეხვედრის დროს იენაში. მოხსენების ფორმა ძირითადად შენარჩუნებულია.

¹ შეად. გერმანულენოვანი ვიკიპედია საქართველოს შესახებ, <https://de.wikipedia.org/wiki/Georgien> ასევე, მაგალითად den Bildband über Georgien von Hänel, Auf dem Balkon Europas, Halle 2017.

² შეად. Frisch, Franz von Liszt – Werk und Wirkung, in: Koch/Löhnig, Die Schule Franz von Liszts – Sozialpräventive Kriminalpolitik und die Entstehung des modernen Strafrechts? 2016, S. 1 ff. T. Vormbaum, Einführung in die moderne Strafrechtsgeschichte, 2. Aufl. 2011, S. 125 ff.

რისო სისხლის სამართლის პროფესორი ბერლინის ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტში. 1918 წელს, პირველი მსოფლიო ომის დასრულების შემდეგ, მან მრავალმხრივ საყურადღებო შეფასება შეადგინა, რომლითაც საქართველოს საერთაშორისო სამართლებრივი დამოუკიდებლობა დაადგინა.³ ამის პოლიტიკურ საფუძველს წარმოადგენდა ის ფაქტი, რომ გერმანული კაიზერის იმპერიამ, 1918 წელს საქართველოსთან ხელშეკრულება გააფორმა, რომელიც ითვალისწინებდა გერმანიის სამხედრო და ეკონომიკურ თანამშრომლობას საქართველოსთან. 1918/1919 წლების ნოემბრის რევოლუციით გერმანიაში და ე.წ ვაიმარის რესპუბლიკის დაარსებით ეს ხელშეკრულება ისტორიის ნაწილად იქცა. საქართველოს დამოუკიდებლობის თანმდევი ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი კულტურული მოვლენა 1918 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დაარსება იყო.

საქართველო მხოლოდ სამი წლის განმავლობაში – 1918-დან 1921 წლამდე იყო დამოუკიდებელი სახელმწიფო. მენშევიკი სოციალ-დემოკრატების მიერ, 1918 წელს გამოცხადებული საქართველოს დამოუკიდებლობა სამი წლის შემდეგ დასრულდა, როდესაც ბოლშევიკური რუსული მთავრობის წითელმა არმიამ 1921 წელს საქართველო დაიპყრო. 1922 წელს საქართველო სსრკ-ის ძირითად ქვეყანათა შორის იყო, სანამ 1991 წლის ზაფხულში მან დამოუკიდებლობა არ გამოაცხადა. მე, ამ ისტორიას აქ ვახსენებ იმაზე ყურადღების გასამახვილებლად, რომ გერმანული დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს იენის უნივერსიტეტში კვლევის ერთ-ერთ მიმართულებად კავკასიოლოგია, უკვე დაარსებული იყო – გერტრუდა პეტჩეს მიერ და შემდგომში ჰაინც ფენრიხის მიერ გაგრძელებული. ამგვარად, გერმანული დემოკრატიული რესპუბლიკის დროისთვის უკვე არსებობდა ინტენსიური მეცნიერული კონტაქტი იენის უნივერსიტეტსა, კავკასიას და შესაბამისად – საქართველოს შორის. იენის კავკასიოლოგია გერმანიის მასშტაბით, ევროპის მასშტაბით, მსოფლიოს მასშტაბით ერთადერთია. ჯერ კიდევ 1966 წელს დაიდო იენის უნივერსიტეტსა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტს შორის პარტნიორობის ხელშეკრულება, რომელმაც 1992 წელს გაგრძელე-

ბა ჰპოვა.⁴ იენის სისხლის სამართლის მეცნიერები გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის მეორე პროექტს მიიჩნევენ არა უბრალოდ იურიდიული ფაკულტეტის ღონისძიებად, არამედ მას მოიაზრებენ მთლიანის ნაწილად, ფრიდრიხ შილერის სახელობის იენის უნივერსიტეტის სამეცნიერო ტრადიციის შემადგენელ ნაწილად და გაგრძელებად.

სისხლის სამართლის გერმანულ-ქართული მეორე პროექტი, რომლის ფარგლებშიც ჩვენ იენაში და ბერლინში შევიკრიბებით, შეემატება სისხლის სამართლის იმ მეცნიერულ კავშირებს ქართველ და გერმანულ მეცნიერებს შორის, რომლის მნიშვნელობაც არ უნდა შემოიფარგლოს იენის უნივერსიტეტით. აღსანიშნავია ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტის პროექტი *Netzwerk Ost-West*, რომელიც ინტენსიურ კონტაქტს ინარჩუნებს აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტებთან და რეგულარულად მართავს სტუდენტურ სემინარებს ასევე ქართულ უნივერსიტეტებთან. ჩემი კოლეგა, *მარტინ ჰეგერი*, რომელიც ასევე ამ პროექტის პარტნიორია, ხელმძღვანელობს ხსენებულ *Netzwerk Ost-West* პროექტს. ასევე უნდა გავიხსენოთ გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი – *DGStZ*, რომელსაც 2016 წელს ჩაეყარა საფუძველი და მეტწილად *ანრი ოხანაშვილის* ხელმძღვანელობის ქვეშაა, თიუბინგენის უნივერსიტეტის პროფესორ *ბერნდ ჰაინრიხის* მნიშვნელოვანი მონაწილეობით, რომელიც ასევე ამ პროექტის პარტნიორია. ამ ჟურნალის მხარდამჭერია ასევე *IRZ*, საერთაშორისო სამართლებრივი თანამშრომლობის გერმანული საზოგადოება. აღნიშნული ელექტრონული ჟურნალი მეოთხედ გამოიცა. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს 2007 წლიდან არსებული სამაგისტრო პროგრამის „გერმანული სამართლის“ თაობაზეც, რომელიც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და კიოლნის უნივერსიტეტის ურთიერთთანამშრომლობით ხორციელდება.⁵

⁴ შეად. დოქტორ იურგენ ჰედრიხის (გამოუქვეყნებელი) მოხსენება, იენის FSU-ს საერთაშორისო ოფისის იმდროინდელი ხელმძღვანელი. მოხსენება გაკეთდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან, პარტნიორობის 45-ე წლისთავთან დაკავშირებით გამართულ ღონისძიებაზე, 2011 წლის 14 სექტემბერს.

⁵ ამის თაობაზე საფუძვლიანად იხ. *Schmidt/Waßmer, Der Masterstudiengang zum deutschen Recht der Ivane Javakishvili Staatsuniversität Tiflis und der Universität zu Köln, DGStZ 2016, 3/2016, 28 ff.*

³ *von Liszt, Die völkerrechtliche Stellung der Republik Georgien – ein Gutachten. Wien 1918* (ხელმისაწვდომია: <http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0000B2010000000>).

II. ქართული სისხლის სამართლის ევროპეიზაცია და ინტერნაციონალიზაცია

ქართული სისხლის სამართლის ინტერნაციონალიზაცია და ევროპეიზაცია მიმდინარეობს ევროპული და საერთაშორისო სისხლის სამართლის სამივე სფეროში, კერძოდ ეს ეხება ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას და ევროპის საბჭოს სტრასბურგში, საერთაშორისო სისხლის სამართლის დარგსა და სისხლის სამართლის ევროპეიზაციას ევროკავშირის მეშვეობით ბრიუსელში.

1. ევროპის საბჭო და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია

მიმოხილვა დავიწყოთ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით. ყველას გვახსოვს: მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, 1949 წელს სტრასბურგში ევროპის საბჭოს დაარსება, რომლის უმნიშვნელოვანეს კონვენციას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია მიეკუთვნება. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ჩვენთვის, სისხლის სამართლის სპეციალისტებისთვის იმით არის განსაკუთრებული მნიშვნელობის, რომ იგი უამრავ განმარტებას აკეთებს სისხლის სამართლისა და უპირველეს ყოვლისა სისხლის სამართლის პროცესის შესახებ.⁶ ევროპის საბჭოსთვის ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია განსაკუთრებულ როლს თამაშობდა იმდენად, რამდენადაც სისხლის სამართლის ტოტალიტარული გამოყენების გამოცდილება ჯერ კიდევ ყველას უშუალოდ თვალწინ ჰქონდა, პირველ რიგში, სისხლის სამართლის და სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების პოლიტიკური და რასისტული მიზნებისთვის ინსტრუმენტალიზებით და ნაციონალ-სოციალისტური უსამართლო რეჟიმით ადამიანის უფლებების სისტემატური დარღვევებით.⁷ გერმანიამ ევროპის საბჭოში განწევრიანება უკვე 1950 წელს შეძლო. სამი წლის შემდეგ, გერმანიაში ძალაში შევიდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენ-

ცია. საქართველო ევროპის საბჭოს 50 წლის შემდეგ შეუერთდა – 1999 წლის აპრილში და ამავე წლის მაისში მან ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის რატიფიცირება მოახდინა.⁸

მსურს ერთი მაგალითი გავიხსენო: ორი წლის წინ, როდესაც ჩვენ საქართველოს უზენაეს სასამართლოს ვესტუმრეთ, იქ მოწყობილ სასამართლოს მუზეუმში სასამართლოს ერთ-ერთი დარბაზი გვაჩვენეს, რომელშიც ლითონის გალია იყო. პრაქტიკა, წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებულის ლითონის გალიისებრ საკანში ჩაკეტვის შესახებ მაშინ, როდესაც მის მიმართ სასამართლო პროცესი მიმდინარეობს, დღემდე ბევრ ქვეყანაშია დამკვირდებული; აღნიშნული ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ, მაგალითად 2015 წლის ხადარკოვსკის საქმით კონვენციის დარღვევად მიიჩნია.⁹ საქართველოშიც იყო ეს პრაქტიკა შემოღებული და დღემდე იარსებებდა, ვიდრე 2009 წელს ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში „რამიშვილი და კობრეიძე საქართველოს წინააღმდეგ“¹⁰ არ დაადგინა, რომ ლითონის გალიისებრი საკნის გამოყენება სისხლის სამართლის პროცესში სისტემატურად არღვევდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მესამე მუხლით გათვალისწინებულ ნამების აკრძალვას. მასში ადამიანის მოთავსება წარმოადგენდა არაადამიანურ და დამამცირებელ მოპყრობას. უნდა აღინიშნოს, რომ გერმანელებისთვის არ არსებობს მიზეზი, ქართულ მართლმსაჯულებაზე თითის გაშვებისთვის, როდესაც საკითხი ეჭვმიტანილის მიმართ მოპყრობას ეხება, ვინაიდან, მაგალითად 2014 წელს ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ გერმანიის წინააღმდეგ მიიღო გადაწყვეტილება ნამების აკრძალვის (კონვენციის მე-3 მუხლი) დარღვევის შესახებ, იმ მიზეზით, რომ ახალგაზრდა კაცი შვიდი დღის განმავლობაში შიშველ მდგომარეობაში და-

⁸ *Jishkariani*, Die Bedeutung des Europäischen Strafrechts und sein Einfluss in Georgien, 2013, S. 17.

⁹ შეად. ასევე EGMR, Urte. v. 17.7.2014 – 32541/08 u. 43441/08 (*Svinarenko and Slyadnev v. Russland*; ხელმისაწვდომი: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169633>) mit Anm. *Meyer-Ladewig/Petzold* NJW 2015, 3423.

¹⁰ EGMR, Urte. 27.01.2009 – 1704/06 (*Ramishvili and Kokh-reidze v. Georgia*; ხელმისაწვდომი: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90941>

⁶ ამის თაობაზე *Jähnke/Schramm*, Europäisches Strafrecht, 2017, Kapitel 1, Rn. 5.

⁷ *Safferling*, Internationales Strafrecht, § 13, Rn. 7.

მამშვიდებელ საკანში იყო მოთავსებული.¹¹ ასევე შეიძლება გავიხსენოთ გერმანიის შემთხვევა გეფ-გენტან დაკავშირებით.¹²

2. საერთაშორისო სისხლის სამართალი

საერთაშორისო სისხლის სამართალი და საერთაშორისო სისხლის სამართლის პროცესი ასევე გავლენას ახდენენ ქართულ სისხლის სამართალზე. საერთაშორისო სისხლის სამართალი წარმოიშვა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ნიურნბერგის ომის დანაშაულის და ტოკიოს პროცესებით. იუგოსლავიის და რუანდის ტრიბუნალების შემდეგ, ათასწლეულის ბოლოს, 2002 წელს გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მიერ დაარსდა სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო.¹³ იგი სისხლის სამართლებრივად დევნის კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართულ ისეთ მძიმე დანაშაულებს¹⁴, როგორცაა გენოციდი, ომის დანაშაული, ადამიანურობის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაული და ახლებურად განსაზღვრული თავდასხმითი ომის დანაშაული.¹⁵ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს შექმნის საფუძველი იყო რომის 2002 წლის სტატუტი,¹⁶ რომლის რატიფიცირებაც საქართველომ 2003 წელს მოახდინა.

ჰააგის სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო აქედან მოყოლებული ახორციელებს თავის იურისდიქციას დასახელებული მძიმე საერთაშორისო ხასიათის დანაშაულების მიმართ, და მათ შორის საქართველოსთან მიმართებით, თუ ეს სისხლის სამართლის დანაშაულები რომის სტა-

ტუტის მე-12 მუხლის მეორე აბზაცით დადგენილი პრინციპებით საქართველოს ტერიტორიაზე იქნა ჩადენილი ან ხსენებული დანაშაული საქართველოს მოქალაქის მიერ იქნა ჩადენილი. 2016 წლის იანვრიდან ჰააგის სასამართლოს მიერ მიმდინარეობს წინასაგამოძიებო მოქმედებები მთავარი პროკურორის მიერ (*proprio motu investigation*) ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულის გამო, რომელიც რუსი ჯარისკაცების მიერ სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტის დროს, 2008 წლის იანვარში სავარაუდოდ განხორციელდა.¹⁷ პირველ რიგში აქ იგულისხმება ომის დანაშაული და ადამიანურობის წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაული, უპირველეს ყოვლისა ეთნიკური წმენდა, რომელიც რუსებმა სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიაზე განხორციელეს; საუბარია სამხრეთ ოსეთის მხრიდან გამოძევებულ ათიათასობით ქართველზე. ქვეყნის შიგნით დევნილი ამ პირების საცხოვრებელი პირობები რთულია.

აღნიშნული გამოძიების გამო, რუსეთმა, ვლადიმერ პუტინის ბრძანებით, სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლო დატოვა. რუსეთმა აშკარად გამოხატა, რომ მას ამ სასამართლოს წევრობა არ სურს. მოსკოვმა ხელშეკრულებას 2000 წლის სექტემბერში მოაწერა ხელი, თუმცა მისი რატიფიცირება არ მოუხდენია. ის ფაქტი, რომ რუსეთის წინააღმდეგ სისხლის სამართლის საერთაშორისო სასამართლოს მაინც შეუძლია გამოძიება აწარმოოს, მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთი რომის სტატუტს არასდროს შეერთებია (და აქედან გამომდინარე ე.წ. ავტომატური იურისდიქცია *automatic jurisdiction* მასზე არ ვრცელდება) იმით არის განპირობებული, რომ როგორც უკვე აღინიშნა, ICC-ის კომპეტენცია ფორმალურად იმ დანაშაულებზეც ვრცელდება, რომლებიც წევრი სახელმწიფოს, ამ შემთხვევაში საქართველოს ტერიტორიაზე იქნა ჩადენილი.¹⁸

¹¹ EGMR, Urt. v. 7. 7. 2011 – 20999/05 (*Hellig v. Germany*, ხელმისაწვდომი: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105284>).

¹² EGMR, Urt. v. 30. 6. 2008 – 22978/05 (*Gäfgen v. Germany* ხელმისაწვდომი: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>) und EGMR, Urt. v. 1. 6. 2019 – 22978/05 (*Gäfgen v. Germany*, ხელმისაწვდომი: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99015>); დასკვნა *Schramm*, *Internationales Strafrecht*, 2011, 3/35 ff.

¹³ შეად. ასევე *Esser*, *Europäisches und Internationales Strafrecht*, 2014, § 15 Rn. 33 ff.

¹⁴ შეად. რომის სტატუტის მე-5 მუხლთან (ICC-Statut), ხელმისაწვდომი: https://www.icc-cpi.int/nr/rdononlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

¹⁵ შეად. ამის თაობაზე *Effinowicz*, *Aktuelles Gesetzgebungsvorhaben: Neufassung des Verbrechens der Aggression*, *JuS* 2017, 24; *Bundestags-Drucksache* 18/8621 S. 9.

¹⁶ რომის სტატუტი (ICC-Statut).

¹⁷ *Situation in Georgia ICC-01/15*; შეად. ამის თაობაზე *Public Notice of the ICC Prosecutor to the victims of violence committed in the context of the August 2008 armed conflict in Georgia*, ხელმისაწვდომი: <https://www.icc-cpi.int/georgia>.

¹⁸ ICC-ის ფორმალურ განსჯადობასთან დაკავშირებით დაწვრილებით *Ambos*, *Internationales Strafrecht*, 4. Aufl. 2014, § 8 Rn. 5.

3. ევროკავშირის სისხლის სამართალი

საერთაშორისო სისხლის სამართლის, გაეროს საერთაშორისო სისხლის სამართლის და რომის სტატუსის ხელშეკრული სახელმწიფოთა ხსენების შემდეგ, დავუბრუნდეთ ევროპულ სისხლის სამართალს. აქამდე ყურადღება გავამახვილეთ ევროპის საბჭოს, ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასა და სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოზე. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ხედვა ბრიუსელის მიმართულებით, ევროკავშირსა და სისხლის სამართალზე, რომელიც ევროკავშირის მიერ იქმნება ან ევროკავშირის ზეგავლენას განიცდის. სისხლის სამართლის და სისხლის სამართლის პროცესის ევროპეიზაცია ევროკავშირის მიერ ფართო სფეროა. სისხლის სამართლის პროცესის ევროპეიზაციის ცენტრალური ნაწილია ევროკავშირის საქმიანობის წესის შესახებ ხელშეკრულების 82-ე მუხლი.¹⁹ ეს მუხლი ითვალისწინებს ევროკავშირის ჰარმონიზების კომპეტენციას სისხლის სამართლის პროცესის შემდეგ სამ დარგში:

1. მტკიცებულებათა დასაშვებობის მონესრიგება;
2. ცალკეული პირების (ბრალდებულის) უფლებების ჰარმონიზება;
3. სისხლის სამართლის პროცესში დაზარალებულის უფლებების მსგავსი მონესრიგება.

ამ პროექტის ერთ-ერთი დოქტორანტი სტიპენდიანტი, ქალბატონი ანა ნასრაშვილი დაკავებულია ევროკავშირის საქმიანობის წესის შესახებ ხელშეკრულების 82-ე მუხლის, სისხლის სამართალში იუსტიციური თანამშრომლობისა და ასოცირების ხელშეკრულების ფარგლებში საქართველოს პერსპექტივების კვლევით. იგი იკვლევს, რამდენად რელევანტური შეიძლება იყოს ევროკავშირის საქმიანობის წესის შესახებ ხელშეკრულების 82-ე მუხლი საქართველოსთან მიმართებით, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ევროკავშირის წევრი არ არის და შესაბამისად, ევროკავშირის პირველადი სამართალი მისთვის საერთაშორისო სამართლებრივად სავალდებულო არ არის. მომდევნო სტიპენდიანტი, ხატია თანდილაშვილი თავისი დოქტორანტურის ფარგლებში დაკავებულია თემით – მსხვერპლის სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ ინტერნაციონალიზებულ ქართულ სისხლის სამართალში ევ-

როკავშირის გავლენის გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ინტერესით დაველოდოთ სამწლიანი პროექტის დასრულების შემდეგ კვლევის შედეგებს.

ა) აღმოსავლეთ პარტნიორობა და ევროპული

სამეზობლო პოლიტიკა

პირველადი სამართლის თანახმად, ასოცირების ხელშეკრულება, რომელიც საქართველომ ევროკავშირთან გააფორმა,²⁰ შესასრულებლად სავალდებულოა და აქედან გამომდინარე, მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს. მანამდე საქართველოს ევროპულ გაერთიანებასთან დადებული შეთანხმებით პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ 1996 წელს ნაკისრი ჰქონდა ვალდებულება ეკონომიკური დანაშაულის, მათ შორის კორუფციის, საქონლით უკანონო ვაჭრობისა და ფალსიფიკაციის პრევენციის, ისევე როგორც ფულის გათეთრებასთან, ნარკოტიკებთან და უკანონო მიგრაციასთან ბრძოლის გაუმჯობესების თაობაზე.²¹ საქართველოს მიერ მორიგი ვალდებულებების აღება მოხდა ევროკავშირთან ე.წ. ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის ფარგლებში. ამგვარად, 2006 წელს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის შეთანხმებულ იქნა სამოქმედო გეგმა, რომელიც გაუმჯობესებულ საპოლიციო და იუსტიციურ თანამშრომლობასთან ერთად სისხლის პროცესუალურსამართლებრივი ინსტიტუტის – საპროცესო შეთანხმების დახვეწას ითვალისწინებს და მატერიალურსამართლებრივი კუთხით, ტერორიზმთან ბრძოლის გარდა, ადამიანით ვაჭრობას, ნარკოტიკულ საშუალებებთან დაკავშირებული დანაშაულის, ფულის გათეთრების და სხვა დანაშაულთა სფეროებს, მაგალითად ბავშვთა პორნოგრაფიას მოიცავს.²²

ბ) ასოცირების ხელშეკრულება ევროკავშირსა და საქართველოს შორის

ქართული სისხლის სამართლის პროცესის ევროპეიზაციის შემდგომი იმპულსები ამჟამად მეტწილად ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გა-

¹⁹ ამის თაობაზე *Jähnke/Schramm*, *Europäisches Strafrecht*, 2017, Kapitel 11, Rn. 1 ff.

²⁰ ABI. L 261, 2014/494/EU (ხელმისაწვდომი: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/association_agreement.pdf).

²¹ ამის თაობაზე საფუძვლიანად *Jishkariani*, *Die Bedeutung des Europäischen Strafrechts und sein Einfluss in Georgien*, S. 23 ff.

²² *Jishkariani*, *Die Bedeutung des Europäischen Strafrechts und sein Einfluss in Georgien*, S. 26.

ფორმებული ასოცირების ხელშეკრულებიდან გამომდინარეობს. მას 2014 წლის 27 ივნისს მოენერა ხელი და 2016 წლის პირველ ივლისს შევიდა სრულად ძალაში, მას შემდეგ, რაც ევროკავშირის წევრმა ყველა სახელმწიფომ ამ შეთანხმების რატიფიცირება მოახდინა (ასევე ასოცირების ხელშეკრულება მოლდოვასთან, მაშინ როდესაც უკრაინის ასოცირების ხელშეკრულება ერთ-ერთი წევრი სახელმწიფოს – ნიდერლანდების მიერ უარყოფილ იქნა, და შესაბამისად იგი ძალაში ვერ შევიდა, მაგრამ ამის მიუხედავად მისი იმპლემენტაცია ფაქტობრივად მაინც მიმდინარეობს). უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოსა და ევროკავშირის შორის დადებული ეს შეთანხმება არ მოიცავს განვერდიანების შესაძლებლობას, ხსენებულ შეთანხმებაში ასევე არ მოიძებნება მითითება იმის თაობაზე, რომ ასოცირების პროცესის დასრულების შემდეგ ევროკავშირში საქართველოს განვერდიანების საკითხი დღის წესრიგში დადგება. საქართველო ამ მომენტში არ განიხილება წევრობის კანდიდატად. ასოცირების ხელშეკრულების საგანი უმეტესწილად გაღრმავებული ეკონომიკური და პოლიტიკური თანამშრომლობაა ევროკავშირისა და საქართველოს შორის. გარდა ამისა, საქართველოსა და ევროკავშირის შორის უნდა მოენყოს ანდა გაღრმავდეს ურთიერთობა თავისუფალი სავაჭრო ზონის ფარგლებში, ე.წ. DCFTA. ამ შეთანხმების მიზანი ბევრად მეტია,²³ რომ საქართველო და ევროკავშირი ერთმანეთს თანაბარ დონეზე ხვდებიან. საქართველო რომ ევროკავშირის წევრი გახდეს, შესაძლებელია იმის ვარაუდი, რომ რუსეთი, მას შემდეგ რაც ის აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში შეიჭრა, საქართველოს დარჩენილ ნაწილსაც დაიპყრობს. რუსეთის შემდგომი ოკუპაციის წინაშე შიში, ჩემი შთაბეჭდილებით, საქართველოში ძალიან დიდია.

ასოცირების შეთანხმების ჩვენთვის საინტერესო პასაჟები მოიპოვება მესამე თავის მე-17-21-ე მუხლებში. მე-17 მუხლის თანახმად, საქართველო იღებს ვალდებულებას სისხლისსამართლებრივი დევნა განახორციელოს, ორგანიზებული დანაშაულის, უპირველეს ყოვლისა ტრეფიკინგის, ინტერნეტ-დანაშაულისა და კორუფციის სფეროში, კერძოდ, ტრანსნაციონალური მიმართულებით და

ევროკავშირის ინსტიტუციებთან თანამშრომლობით. იგივე დებულებები მოქმედებს უკანონოდ მოპოვებულ ნარკოტიკებთან მიმართებით. ასოცირების ხელშეკრულების მე-19 მუხლი საქართველოს ავალდებულებს ასევე ფულის გათეთრებასთან და ტერორიზმის დაფინანსებასთან ბრძოლას, მონაცემთა გაცვლას საქართველოსა და ევროკავშირის შორის. მე-20 მუხლი კიდევ ერთხელ ეხება ტერორიზმის ასპექტს და შეიცავს საქართველოს ვალდებულებას, ტერორისტული დანაშაულების დასჯა ევროკავშირის 2008 წლის ჩარჩო გადანყვეტილების დეფინიციის შესაბამისად მოახდინოს, რაც დასჯადობის შესახებ ვალდებულებას გულისხმობს.

სისხლის სამართლის საქმეებში სამართლებრივი დახმარება ნახსენებია ხელშეკრულების 21-ე მუხლის მეორე აბზაცში. აქ ხელშემკვრელი მხარეები მიისწრაფიან თანამშრომლობის გაუმჯობესებისკენ ურთიერთდახმარების საკითხში შესაბამისი მრავალმხრივი შეთანხმებების საფუძველზე. აქვე მითითება იმაზეც, რომ აღნიშნული გაეროს და ევროსაბჭოს შესაბამის საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან მიერთებას და მათ იმპლემენტაციას, ასევე Eurojust-სთან მჭიდრო თანამშრომლობას გულისხმობს. დაპატიმრების შესახებ ევროპული ბრძანება მოქმედებს ევროკავშირის გარეთაც, რაც იმას ნიშნავს, რომ დაპატიმრების შესახებ ბრძანება ევროპის მასშტაბით დიდი პრობლემების გარეშე გამარტივებული და დაჩქარებული სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენით აღსრულდება. სხვა მტკიცებულებებთან დაკავშირებით ზომების მიღება ტრანსნაციონალურ სისხლის სამართალში ასევე არსებითადაც გამარტივდა. მომდევნო დიდი ნაბიჯია გამოძიების შესახებ ევროპული აქტი, რომელიც ამასობაში გერმანიაში ძალაში შევიდა²⁴ და ამის შესახებ ხვალ ბატონი ფრანც-პეტერ ჰელბიგი და ზეგ პროფესორი მარტინ ჰეგერი გააკეთებენ მოხსენებას. ამასთან, ბატონი გიორგი მირიანიშვილი, ასევე დოქტორანტურის სტიპენდიანტი ამ პროექტის ფარგლებში, ხვალ ისაუბრებს ასოცირების შეთანხმების ურთიერთმიმართებაზე ევროკავ-

²³ სისხლის სამართლის მეორე გერმანულ-ქართული პროექტის ქართველი პარტნიორი პროფესორი გიორგი თუმანიშვილი, ავტორთან საუბრის დროს.

²⁴ იხ. ევროპული პროკურატურის შექმნის შესახებ რეგულაციის პროექტი (COM/2013/0534 final, ხელმისაწვდომი: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013PC0534>). მომავალი ევროპული პროკურატურის სტრუქტურასთან დაკავშირებით Böse, JZ 2017, S. 82 და დაწვრილებით Jähnke/Schramm, Europäisches Strafrecht, 2017, Kapitel 12, Rn. 31 ff.

შირის წევრი სახელმწიფოების მხრიდან საქართველოსთვის სამართლებრივი დახმარების აღმოჩენის თაობაზე. ბატონი მირიანაშვილი იკვლევს თემას – ადამიანის უფლებების სტანდარტი ევროსაბჭოსა და ევროკავშირის დირექტივებსა და ჩარჩო გადაწყვეტილებებში.

დასასრულისკენ, მსურს კიდევ ერთხელ გავუსვა ხაზი ევროკავშირის ფინანსური ინტერესების სისხლისსამართლებრივ დაცვას. ასოცირების ხელსეკრულებიდან გამომდინარე საქართველო ევროკავშირისგან იღებს ფინანსურ დახმარებას, რაც ამ მომენტისთვის 100 მილიონ ევროს შეადგენს. როდესაც ამ ოდენობის თანხაზეა საუბარი, ყოველთვის არსებობს რისკი თაღლითური საშუალებებით თანხის არამიზნობრივი გამოყენებისა და კორუფციის შესახებ. ეს ასეა არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელს მსოფლიოში. ასოცირების ხელშეკრულების XXXIV დანართში საქართველომ აიღო ვალდებულება, ევროპული გაერთიანების ფინანსური ინტერესების დაცვის თაობაზე 1995 წლის შეთანხმების, ე.წ. PIF-კონვენციის იმპლემენტაცია მოახდინოს. ევროკავშირის ფინანსური ინტერესების დასაცავად მორიგ, სამართლებრივად ეპოქალურ ნაბიჯთან დაკავშირებით, კერძოდ, ევროპული პროკურატურის შექმნაში მონაწილეობას – საქართველო როგორც ევროკავშირის არაწევრი სახელმწიფო (ჯერჯერობით) თავისუფლად ვერ შეძლებს.

III. პერსპექტივა

სამართლის და სისხლის სამართლის ევროპეიზაცია და ინტერნაციონალიზაცია საქართველოშიც წინ მიიწევს. ეროვნული კანონმდებლობა სამართლებრივი გლობალიზაციის პროცესში ჩართვისთვის, რა თქმა უნდა, თავის ფასს იხდის, რაც განსაკუთრებული ისტორიული, სამართლებრივი ტრადიციების და ექსკლუზიური კანონშემოქმედების კომპეტენციის დაკარგვაში გამოიხატება. ამასთან, წარმოიშობა ჰიბრიდული სამართლის მსგავსი რამ, ეროვნული და ევროპული, ასევე საერთაშორისო სამართლის მახასიათებლების ნარევი, რომელიც არც ევროპული და არც ეროვნული სამართლის მასშტაბებით არ იზომება. ამის მაგალითია ევროპული დაპატიმრების ბრძანება, რომლის სამართლებრივი სტრუქტურა ევროპული ნორმებისა და

ეროვნული კონსტიტუციით მის შესწორებას წარმოადგენს. კომპეტენციათა კონკურენცია ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს შორის, ასევე კონკურენცია ევროპის ძირითად უფლებათა ქარტიასა და გერმანიის ძირითადი კანონის ძირითად უფლებებს შორის აისახება ჰიბრიდულად ნორმათა ბევრ დარგში როგორც კონსტიტუციურ, ისე საერთაშორისო დონეზე.

თუ რამდენად უნდა მოხდეს ევროპულ და საერთაშორისო დებულებებზე მორგება, გერმანიაში მუდმივი და დიდი განხილვის საგანია კანონშემოქმედებისა და სისხლის სამართლის პოლიტიკის დისკუსიაში.

აქვე შეუძლებელია საკმარისად იმის ხაზგასმა, რომ ადრეული ევროკავშირის მესამე სვეტის ძველი ჩარჩო გადაწყვეტილებები და დირექტივები საკმარის სივრცეს ტოვებს ეროვნული სამართლებრივი ტრადიციების შენარჩუნებისთვის. მაგალითისთვის, უკვე ხსენებული 2008 წლის ჩარჩო გადაწყვეტილება ტერორიზმთან ბრძოლის შესახებ, რომლის იმპლემენტაციაც საქართველოს ასევე ევალება, მიუთითებს, რომ ტერორისტულ გაერთიანებისთვის გადაბირება სისხლისსამართლებრივად დასჯადი უნდა იყოს.²⁵ გადაბირება განიმარტება, როგორც გაერთიანების მიზნებისთვის ყველა ფორმის რეკლამირება. ამის მიხედვით, დასჯადობისთვის უკვე საკმარისი იქნებოდა, თუ იენაში სტუდენტი ატარებდა მაისურს წარწერით: ISIS – Islamic State of Iraq, გარშემორტყმული ტყვიამფრქვევით და პროპაგანდისტული არაბული წარწერით. ამის მიუხედავად ამ შემთხვევაში ხომ მხოლოდ უხემ უგემოვნობასთან გვაქვს საქმე, რომლის ატანაც სტაბილურ საზოგადოებას შეუძლია და რომლისგან თავის დაცვაც კრიმინალიზებისგან განსხვავებული საშუალებებით უნდა მოხდეს? აქედან გამომდინარე, რეკლამირება უფრო ვიწროდ განიმარტება, ვიდრე ტერორისტული გაერთიანების წევრის ან დამხმარის გადაბირება. გადაბირების ვიწრო ინტერპრეტაცია, რომელიც სიმპათიის გამომხატველ რეკლამირებას გამორიცხავს, შეესაბამება გერმანიაში 2002 წლიდან მოქმედ საკანონმდებლო მოწესრიგს.

²⁵ საბჭოს 2008 წლის 28 ნოემბრის 2008/919/JI ჩარჩო გადაწყვეტილება, (ხელმისაწვდომი: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=celex%3A32008F0919>), რომელიც თავის მხრივ 2002 წლის ჩარჩო გადაწყვეტილებაზეა აგებული.

გებას, რომელიც სისხლის სამართლის კოდექსის §129a-ს მე-5 აბზაცშია მოცემული.²⁶ კანონის ეს ლიბერალური რედაქცია მიღებულ იქნა, მიუხედავად იმისა, რომ ყველასთვის ცხადი იყო ევროპულ-სამართლებრივი დებულება გადაბირების სისხლის-სამართლებრივი დასჯადობის შესახებ, თუმცა ევროკავშირის დებულებასთან წინააღმდეგობა მაინც ვერ იქნა დანახული.²⁷ მოცემულ შემთხვევაში, ვინც ლიბერალურ მოსაზრებას ემხრობა, შეუძლია შესაბამისი საფუძვლებით და ევროკავშირის დებულებებთან აბსოლუტურად შეთანხმებულად მეტად ლიბერალურ სისხლის სამართლის პოლიტიკას დაუჭიროს მხარი და უბრალო სიმპათიის შემცველი დამოკიდებულება სისხლისსამართლებრივ დასჯადობას არ დაუქვემდებაროს. შეიძლება ითქვას, რომ ევროკავშირის დებულებების იმპლემენტაციასთან მიმართებით გერმანული კანონმდებლობა გარკვეულ შემთხვევებში ისეთივე კითხვებისა და გამონწვევების წინაშე დგას, როგორც საქართველო. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია, რომ ჩვენ შემდგომშიც განვაგრძოთ ქართულ-გერმანული მეცნიერული დიალოგი ყველა ამ საკითხის გარშემო, სამართლებრივი პრობლემების შედარებით და თანაბარ დონეზე ინფორმაციის გაცვლით.

²⁶ Heger, in: Lackner/Kühl, StGB, 28. Aufl. 2014, § 129 a Rn. 4 m.w.N.

²⁷ ამის თაობაზე საფუძვლიანად Schäfer, in: Münchener Kommentar zum StGB, 3. Aufl. 2017, § 129 a Rn. 57 i.V.m. § 129 Rn. 96 ff.